

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОГРАМ І ПРОЕКТІВ

Недава А.О.

студент 3 курсу факультету інформатики, математики та економіки

Верховод І.С.

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

***Анотація.** У статті визначено особливості, завдання та основні елементи методики оцінювання суспільних результатів реалізації соціально-економічних проектів і програм.*

Ключові слова: оцінювання проектів, інвестори, бенефіціари проекту.

Keywords: project evaluation, investors, project beneficiaries.

Оцінювання суспільних результатів програм і проектів – це сукупність аналітичних процедур, що дозволяють забезпечити контроль за відповідністю планових і фактичних показників проекту не лише фінансовим вимогам інвесторів, а й завданням регіонального, галузевого і національного розвитку, і створюють інформаційно-методичні умови для вибору оптимальних (з огляду на комплекс інтересів зацікавлених сторін) параметрів його реалізації. Отже, серед суспільних груп, зацікавлених у використанні концепції оцінювання програм і проектів для обґрунтування рішень щодо напрямів використання регіонального інвестиційного потенціалу є і місцеві громади, і органи державної і місцевої влади, і інвестори. Тобто перші одержать важливу складову інформаційного забезпечення прозорості й підконтрольності діяльності альянсів бізнесу і влади інститутам громадянського суспільства. Другі – мето-

дичну основу для стандартизації розрахунків регіонального соціально-економічного ефекту від реалізації спільних проектів бізнесу і держави. Треті – потужний інструмент обґрунтування власних пропозицій щодо участі в регіональних і національних проектах інвестиційного розвитку.

Проблеми оцінювання соціально-економічного ефекту масштабних проектів вже тривалий час вирішуються в розвинутих країнах в межах спеціального міждисциплінарного напрямку досліджень «оцінювання програм та політики» на ґрунті аналізу витрат і вигід [1 – 3]. Методичні підходи, розроблені в межах цього напрямку досліджень мають багато спільного з інвестиційним та фінансовим аналізом, управлінням проектами (навіть використовують цілу низку аналітичних інструментів, властивих цим комплексам управлінських функцій, такі як прийоми дисконтування, розрахунки чи-

стої приведеної вартості, внутрішньої норми окупності, прийоми операціоналізації проектів, побудову лінійно-мережових схем та визначення «критичної послідовності робіт» і «вузьких місць» ресурсного забезпечення тощо).

Проте принципова відмінність оцінювання програм та проектів полягає в тому, що по-перше, в процесі оцінювання враховується не лише економічні результати реалізації проектів, а й соціально-екологічні наслідки, етичні та морально-психологічні аспекти їх реалізації. По-друге, враховується користь (вигода) і витрати (відмова від наявних альтернатив) не лише інвесторів (суб'єктів отримання доходів і прибутку), а і всіх суб'єктів, на чиї інтереси впливає реалізація проекту та суттєві характеристик добробуту яких залежатимуть від параметрів реалізації проекту та досягнутих його учасниками економічних результатів [4 – 5].

Відповідно, завдання оцінювання проектів зводиться не до прогнозування прибутку інвесторів та визначення характеру впливу основних факторів прибутковості, а є значно ширшим: воно передбачає оцінювання змін добробуту всіх зацікавлених сторін внаслідок реалізації проекту. Звідси й аналітичні інструменти оцінювання програм та політики, що далеко виходять за межі інвестиційного чи фінансового аналізу та слугують не лише приватним інтересам інвесторів, а забезпечують врахування інтересів широких верств населення і можливість узагальнюючої оцінки впливу реалізації проекту на суспільний добробут. Це, зокрема, концепції «надлиш-

ку споживача» та «надлишку виробника», «омертвілих втрат», інші засоби оцінювання чистого суспільного виграшу від ринкової взаємодії, як важливі методичні передумови оцінювання суспільного ефекту проектів [5]. Крім того, важливою відмінністю оцінювання програм та проектів є значно більш досконала процедура ідентифікації бенефіціарів проекту та окремих аспектів його реалізації та осіб (організацій) на які покладаються витрати, обмеження і ризики, зумовлені проектом.

Отже, проаналізувавши літературу з економічного оцінювання програм та політики (аналізу витрат і вигід), можемо визначити базову послідовність етапів (основні аналітичні функції), що мають бути виконані для отримання змістовної комплексної оцінки суспільних результатів (наслідків) проекту [1–5]:

Так, оцінювання суспільних результатів реалізації проекту передбачає:

1. Визначення основних груп бенефіціарів проекту. Важливо, що розглядається не юридичне, а економічне значення терміну «бенефіціари». Це означає, що об'єктам оцінювання виступають зміни економічного добробуту, зумовлені реалізацією проекту, на основі очікуваних потоків вигід і витрат, але не на основі юридично закріплених статусів. Наприклад, економічно активне населення регіону буде розглядатися як одержувач вигід (можливо і витрат) в результаті змін співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці, рівня його оплати, можливостей професійно-кваліфікаційного зростання і т.п., незалежно від відсутності юри-

дично закріпленого статусу учасника (бенефіціара) проекту.

2. Ідентифікація всього комплексу параметрів, що підлягають оцінці з визначенням механізму впливу реалізації проекту на показники економічного добробуту одержувачів вигод і витрат. Передбачає, по-перше, визначення, які операції, передбачені проектом і які безпосередньо обумовлені проектом ресурсні та алокаційні зміни впливають на істотні умови діяльності одержувачів вигод і витрат проекту. По-друге, формування бази даних для визначення характеру залежності цільових показників діяльності одержувачів вигод і витрат від параметрів реалізації проекту.

3. Визначення бази порівнянь – набору параметрів і умов, які приймаються в якості альтернативних реалізації проекту.

4. Визначення комплексної оцінки (теперішньої чистої вигоди від проекту) як суми теперішніх (дисконтованих) чистих вигід (перевищення вигід над витратами) за всі роки, передбачені горизонтом планування. В основі визначення вигоди – приріст вигоди одержувача в порівнянні з альтернативним варіантом (за умови, що проект не здійснюється), в основі визначення витрат – приріст витрат одержувача, в порівнянні з альтернативним варіантом (за умови, що проект не здійснюється).

5. Визначення зовнішніх детермінант очікуваної чистої вигоди – загальних економічних параметрів, що впливають на очікувані вигоди і витрати проекту.

6. Визначення чутливості цільових показників реалізації проекту до впли-

ву зовнішніх детермінант і оцінка його основних ризиків.

Апробація методичних підходів, розроблених в межах концепції економічного оцінювання програм і проектів допомагає виявити їх придатність до обґрунтування змістовних рішень в умовах використання інформаційної бази, узгодженої із вітчизняними формами статистичної звітності та дозволяє надати кількісну оцінку як загальному економічному потенціалу проекту, так і зміні добробуту окремих груп стейкхолдерів та визначити достатність (недостатність) передбачених проектом потоків доходів для компенсації стейкхолдерам відмови від кращої наявної альтернативи використання їх ресурсних можливостей на користь участі в проекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз вигід і витрат: практ. посіб. [Текст] / [пер. з англ. С. Соколик; наук. ред. О. Кілієвич]; Секретаріат Ради Скарбниці Канади. – К.: Основи, 2000. – 175 с.
2. Rodreck D. (16 July 2013). A cost-benefit analysis of document management strategies used at a financial institution in Zimbabwe [Electronic resource]: a case study/ David Rodreck, Ngulube Patrick, Dube Adock. – Access mode: <http://www.sajim.co.za/index.php/SAJIM/article/view/540/640>
3. Boardman E. Cost-Benefit Analysis [Electronic resource] / E. Boardman. – Access mode: http://www.12manage.com/methods_cost-benefit_analysis_ru.html
4. Вайс К.Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики [Текст] / К.Г. Вайс; пер з англ.. – Київ: «Основи», 2000. – 671 с.
5. Ваймер Д.Л. Аналіз політики: концепції і практика [Текст] / Д.Л. Ваймер, Е.Р. Вайнінг; пер з англ. Київ: «Основи», 2000. – 654 с.